

ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Валюков О.Г.

студент,

Відкритий міжнародний Університет розвитку людини «Україна»

АБСОЛЮТНА МОНАРХІЯ ЯК ОСОБЛИВА ФОРМА ДЕРЖАВНОГО ПРАВЛІННЯ

Розглядаючи державу як складний суспільний феномен, юридична наука віднайшла поняття, яке дає уявлення про основні характеристики тієї чи іншої держави, шляхи здійснення в ній державної влади. Таким поняттям є категорія «форми держави». Загальнотеоретична характеристика даної категорії не може бути повною без звернення до розкриття природи абсолютної монархії – явища суспільно-політичного життя, що через незначний рівень представленості в сучасному світі привертає невиправдано незначну увагу з боку вітчизняних учених.

Абсолютна монархія (від лат. *absolutus* – безумовний) – це форма державного правління, за якої вся повнота державної влади сконцентрована в руках глави держави (монарха), який у силу свого особливого статусу (первинність, спадковість владних повноважень, безстроковість і безвідповідальність) одноосібно володарює в державі. З точки зору загальної класифікації форм державного правління найважливіше значення мають юридичні ознаки абсолютної монархії, які можна назвати поряд з розглянутими її загальними рисами, а саме:

1. Монарх як джерело влади в державі. Суверенітет формально і фактично належить виключно йому, саме в його руках зосереджується вся повнота влади, що дає підстави вважати його наддержавною інституцією з необмеженою владою, компетенція якої не підлягає регламентації. «Монархічний принцип, – писав М. Коркунов, – вимагає, щоб у державі нічого не відбувалося проти і навіть поза волею монарха» [7, с. 258]. Влада монарха верховна, суверенна, не знає обмежень і поширюється на всі сфери державної діяльності. «Для традиційного суспільства, – слушно відзначає російський учений А. Медушевський, – правове закріплення

монархічного суверенітету відповідало фактичній ситуації абсолютистських держав» [9, с. 190].

2. Відсутність поділу державної влади на законодавчу, виконавчу й судову гілки. Цим пояснюється встановлення єдиновладдя (необмеженості влади): державна влада характеризується інституціональною, функціональною, суб'єктною (персональною) єдністю своїх органів, керівництво яких сконцентроване в руках глави держави – монарха. Він є єдиним верховним законодавцем, оскільки тільки за його волевиявленням нормативні приписи можуть набувати силу закону

3. Наявність розгалуженого бюрократичного апарату для здійснення державної політики, відповідального тільки перед монархом. При абсолютизмі держава досягає найвищого ступеня централізації, утворюються розгалужений бюрократичний апарат, регулярна армія й поліція. Підтвердження цьому, зокрема, є § 1043 в «Кутюми Бовезі» («Coutumes Beauvaisis») – записи звичаєвого права північно-східної частини Франції, зроблені в 1282 р. одним із найвідоміших французьких юристів Ф. Бомануаром. «Слід розуміти, що король є сувереном над усіма і на підставі свого права охороняє все своє королівство, в силу чого він може створити будь-які установи, які забажає, для загальної користі, і те, що він установлює, повинно дотримуватись».

4. Відсторонення народу від участі в управлінні загальнодержавними справами. Сам народ, який розглядається як об'єкт державно-владного впливу, зобов'язаний беззаперечно підкорюватися владі монарха, а відносини людини й держави опосередковуються через правовий стан підданства. Організаційних форм, за допомогою яких народ міг би безпосередньо приймати державно-владні рішення, не існує. Абсолютній монархії притаманна «повна безправність народу, відсутність будь-яких представницьких установ. Народовладдя обмежується участю у виборах його представницьких органів, які до того ж не мають самостійного політичного значення. Хоча справедливо назвати й окремі винятки. Так, у Стародавньому Римі в період принципату і навіть в епоху доміанату зберігався сенат, у феодалній Франції часів Людовіка XIV до 1673 р. функціонував паризький парламент, а в абсолютистській Англії центральними органами влади та управління були король, таємна рада і парламент, суттєву роль відігравало місцеве самоврядування

5. Загальною ознакою, як уже зазначалось, є те, що монарх не несе конкретної політичної і юридичної відповідальності за результати свого правління, а за помилки і зловживання в державному керівництві відповідають державні чиновники. Більше того, повна політична і юридична невідповідальність монарха при абсолютизмі доповнюється браком контролю за його верховною владою з боку суспільства. Ще на початку ХХ ст. О. Алексєєв писав, що «монарх у сучасній державі перестає бути Богом... Монарх – людина, яка законами країни покликана бути верховним державним органом. Він відрізняється від інших членів союзу не фізичними або духовними якостями, а лише властивостями юридичними, зумовленими тими повноваженнями, якими його наділяють основні закони країни.

Безвідповідальність монарха в наші дні не може бути пояснена за допомогою метаюридичних понять, а має знайти своє обґрунтування лише в тому положенні, яке займає монарх серед інших органів» [3, с. 10]. Відомий російський державознавець М. Коркунов, аналізуючи інститут невідповідальності монарха за Основними законами Російської імперії 1892 і 1906 років, цілком справедливо зазначав, що при абсолютизмі його безвідповідальність розуміється сама собою. ореол самодержця поширювався й на посадовців, якщо вони діяли згідно з волею монарха.

Водночас на окремих етапах розвитку і в конкретно-історичних умовах абсолютизму можуть бути властиві й інші риси, які не мають суттєвого значення, що є свідченням багатовекторності й багатофакторності політико-правового положення кожної країни. Тому окремі моделі історичних і сучасних абсолютних монархій належить досліджувати з урахуванням як загальних, так і специфічних ознак. Звичайно, у даному контексті найбільший інтерес викликають питання щодо сучасного стану абсолютних монархій і тенденцій їх розвитку.

Абсолютні монархії сьогодні збереглися здебільшого на арабському Сході. Із цього випливає, що причинами живучості такої форми правління є соціально-економічна база й відсутність гострих соціальних суперечностей. Зосередження різних видів монархій є насамперед Аравійський півострів, народи якого тільки в другій половині ХХ ст. стали складатися в нації й у силу цього сприйняли законодавче закріплення влади правлячих династій як цілком природне, історично виправдане явище. У зв'язку зі своєю патріархально-племінною свідомістю вони виходили з того, що

висування певного сімейства в лідери здійснювалося за згодою одноплемінників, а традиціоналістське сприйняття диктувало їм лояльність стосовно такого лідера. Стійкість монархій у цих країнах достатньою мірою кореспондується із суспільно-політичною свідомістю, культурно-історичною матрицею населення, що відповідає певному рівню їх соціально-політичного розвитку [2, с. 152].

На відміну від класичних феодальних монархій, збереження лояльності до монархічної надбудови на сучасному Сході зумовлено виваженою політикою, що провадиться правлячими родинами, особливо в соціальній сфері. Сучасну монархію від феодальної відрізняє те, що її зміст, як правило, визначається нормативними актами: конституціями або ж прирівняними до них конституційними законами, що на Сході називаються «нізамі» (арабською – «порядок», «дисципліна» або ж «система»). Однак вони виступають певним прикриттям, так званою сучасною оболонкою монархії, тому що походять від монарха, який виступає джерелом усієї влади в державі.

Список використаних джерел:

1. Автономов А. С. Конституционное (государственное) право зарубежных стран : учебник / под ред. А. С. Автономова / А. С. Автономов, В. А. Савицкий, А. И. Черкасов. – М. : Юриспруденция, 2001. – 400 с.
2. Александров И. А. Монархии персидского залива: этап модернизации / И. А. Александров. – М. : Дело и сервис, 2000. – 544 с.
3. Алексеев, А. С. Безответственность монарха и ответственность правительства / А. С. Алексеев. – М. : Тип. Т-ва И. Д. Сытина, 1907. – 70 с.
4. Арановский К. В. Государственное право зарубежных стран : учебник для вузов / К. В. Арановский. – М. : Узд. группа «ФОРУМ» ; «ИНФРА-М», 1998. – 462 с.
5. Арбузкин А. М. Конституционное право зарубежных стран / А. М. Арбузкин. – М.: Юристь, 2004. – 666 с.
6. Гогаева А. Л. Способы формирования правительства (анализ зарубежного законодательства) / А. Л. Гогаева // Образование и право. – 2010. – № 6. – С. 170–181.
7. Коркунов Н. М. Лекции по общей теории права / авт. предисл. И. Ю. Козлихин. – науч. изд. [препринт.] / Н. М. Коркунов. – М. : Юрид. центр Пресс, 2003. – 430 с.
8. Коркунов Н. М. Русское государственное право. – Т. 1 : Введение и общая часть / Н. М. Коркунов. – Спб. : Тип. М. М. Стасюлевича, 1908. – 623 с.
9. Медушевский А. Н. Сравнительное конституционное право и политические институты : курс лекций / А. Н. Медушевский. – М. : ГУ ВШЭ, 2008. – 511 с.